

KRIKŠČIONIŠKOJI SOCIALINĖ SAUGA

Prof. dr. Juozas Tartilas

Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, Darbo teisės ir socialinės saugos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 00
Elektroninis paštas dsk@mruni.lt

Pateikta 2006 m. kovo 15 d.

Parengta spausdinti 2006 m. gegužės 30 d.

Santrauka

Krikščioniškoji socialinė sauga yra plati, daugiausia žmogaus morale pagrįsta tema, sulaukusi daugybės vertinimų ir interpretacijų. Pirminis šaltinis nagrinėjant šią temą yra Šventasis Raštas, o visa kita yra tik krikščioniškojo tikėjimo, Bažnyčios autoritetų ir įvairios kompetencijos tyrinėtojų interpretacijos ir komentarai. Žinoma, jie taip pat yra svarbūs, nes byloja apie Kristaus mokymo, krikščioniškosios moralės praktinį taikymą žmonijos gyvenime.

Remdamiesi Šventojo Rašto mokymu, krikščioniškas pozicijas ir komentarus išdėstė daugybė įvairiais laikotarpiais gyvenusių filosofų, teologų, socialinių darbuotojų ir politikų, todėl įsigilinti ir išsamiai atskleisti krikščioniškąjį socialinį požiūrį būtų labai sudėtinga.

Publikacijoje daugiausia remiamasi Josepho Höffnerio veikalu „Krikščioniškasis socialinis mokymas“, pateikiamas Antano Maceinos požiūris į socialines žmonijos problemas ir jų sprendimas krikščioniškuoju požiūriu.

Straipsnyje pateikiami pagrindiniai socialinio mokymo principai, darbo visuomenei svarbos įvertinimas, pabrėžiamas žmogaus, kaip individo, santykis su visuomene.

Pateikti Antano Maceinos samprotavimai apie tai, kad socialines problemas žmonija išspręsti galės tik per nuolatinę evoliucijas ir reformas, pirmiausia pradėdant jas žmogaus dvasioje ir tik paskui diegiant valstybinėje santvarkoje.

Pagrindinės sąvokos: socialinis mokymas, autonomiškumas, visuotinė gerovė, socialinė problema.

Žmogaus socialinės gyvenimo srities svarba kasmet didėja, ir šis procesas jaučiamas visame pasaulyje. Tai paaiškinama žmogaus prigimtimi, nes kiekvienas individas pagal prigimtines teises privalo turėti elementarias socialines, ekonomines pragyvenimo sąlygas. Tai tapo universalia taisykle šiuolaikiniame gyvenime. To siekia visos valstybės, dauguma tarptautinių organizacijų. Šiame kontekste ryškiai išsiskiria viena iš socialinio mokymo srovių – krikščioniškasis socialinis mokymas. Jis pradėtas plėtoti po Antrojo pasaulinio karo Vokietijoje įvedus rinkos ekonomiką. Jau šiuo laikotarpiu Tryro, o vėliau Miunsterio universiteto profesorius Josephas Höffneris teigė „nežinąs ekonominės struktūros, artimesnės katalikiškajam socialiniam mokymui, nei socialinė rinkos ekonomika“. Susipažinsime su vieno žymiausių katalikiškojo socialinio mokymo atstovų pasaulyje J. Höffnerio teiginiais ir vieno ryškesnių šio mokymo atstovų Lietuvoje – Antano Maceinos – mintimis. Elementarių socialinių, ekonominių teisių pradėta reikalauti jau seniai, tačiau visuotinai pripažintos jos tapo po Antrojo pasaulinio karo, kai į žmogų pažvelgta kaip į ypatingą ir daugiausia dėmesio reikalaujantį subjektą. Realizuojant šią nuostatą priimta nemažai tarptautinių dokumentų, kuriuose įtvirtinamos socialinės žmogaus teisės, pavyzdžiui: Europos socialinė chartija, 1966 m. Europos ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas ir kiti tarptautiniai dokumentai, kuriuose įtvirtintos žmogaus socialinės teisės. Reikia prisiminti, kad dar nuo viduramžių bažnyčios įtaka gerinant žmogaus padėtį buvo didelė. Taigi galima būtų teigti, kad krikščioniškojo socialinio mokymo atstovai prisidėjo prie socialinės žmogaus padėties plėtos, nes krikščionybė visada turėjo ir turi didelę įtaką žmonijos istorijoje.

1. Josepho Höffnerio krikščioniškasis socialinis mokymas

J. Höffneris teigia, kad „krikščioniškasis visuomenės mokymas nėra nei rinkinys praktinių nurodymų, kaip spręsti socialinius klausimus, nei specialiai surinktos krikščioniškajam socialiniam mokymui reikalingos šių dienų sociologijos žinios; tai – integrali krikščioniškojo mokymo dalis“.

Teologinę krikščioniškojo socialinio mokymo svarbą J. Höffneris apibūdina tezėmis, kad žmogus yra Dievo atvaizdas, todėl jis negali būti nei pažemintas, nei tapti įvairių valstybių visuomeninių ar ūkinių procesų objektu arba priemone. Krikščioniškasis socialinis mokymas teigia, kad žmogus iš prigimties yra linkęs į visuomeniškumą, ir tai yra Dievo įdiegtas jausmas. Būtent ši Dievo sukurta tvarka yra krikščioniškojo socialinio mokymo objektas. Pažeidus Dievo nustatytą tvarką, sunku susikurti amžiną išganymą, o išganymui nepalankūs dalykai, pavyzdžiui, besivystančių valstybių skurdas, turi būti pašalinti, ir tai yra naujas krikščioniškojo mokymo principais pagrįstas visuomenės santvarkos kūrimas. Kovoti su liga, skurdu, vargu, badu yra kiekvieno krikščionio pareiga. Kaip teigia krikščioniškasis socialinis mokymas, gali egzistuoti ir priešpriešos „Bažnyčia ir valstybė“, „Bažnyčia ir pasaulis“, tikrai negalima teigti, kad Bažnyčia yra už pasaulio. Ji ir pasaulis tarpusavyje susiję. J. Höffneris teigia, kad „krikščioniškąjį socialinį mokymą galima apibūdinti kaip visumą įgytų žinių apie žmonių visuomenės esmę bei tvarką socialiniu-filosofiniu (pagal realią žmogaus socialinę prigimtį) ir socialiniu-teologiniu (pagal krikščioniškąją išganymo struktūrą) būdu ir apie iš viso to išplaukiančiomis ir dabartiniams istoriniams santykiams pritaikomas normas bei santvarkos uždavinius“ (Höffner, 1996).

J. Höffnerio krikščioniškasis socialinis mokymas apima labai plačias žmogaus gyvenimo sritis, ypač žmonių tarpusavio santykius, santykius su darbu, visuomene, valstybe. J. Höffneris socialinę žmogaus esmę pagrindžia per asmenybę, nes tik asmenybė yra socialinės žmogaus esmės pagrindas ir prielaida. Žmogus neturi atskirai kūno ir atskirai sielos, jis yra kūno ir dvasios visuma. Žmogaus asmuo yra savo paties veiksmų, minčių subjektas. Jis gali vienaip arba kitaip apsispręsti. Be asmens valios laisvės negalima dorovinė atsakomybė, praranda esmę kaltė ir atgaila, atlygis ir bausmė, gailestis ir pasitenkinimas. Asmenybiškumas taip pat pasireiškia per atsakomybę. Atsakomybė apsispręsti – tai vidinė nuostata, įpareigojanti atsakyti. Sąžinė taip pat turi įtakos asmenybiškumui. Žmogus gali laisvai apsispręsti atlikti vienus arba kitus veiksmus, tačiau reikia vadovautis norma, kurios doroviškai įpareigojantį „tu privalai“ arba „neprivalai“ jis išgyvena kilus konfliktui. Žmogus turi vienas pats su savimi išgyventi laisvės, atsakomybės ir sąžinės akistatą. Žmogus turi atsakyti už savo veiksmus, o ne už savo egzistenciją. Už ją atsakingas Dievas. Asmenybiškumas – tai žmogaus pašaukimas dialogui su Dievu. Būtent krikščioniškoji asmenybiškumo interpretacija atsako į šiandienos klausimą apie galutinę gyvenimo prasmę. Žmogus bijo ekonominių krizių, nedarbo, karo, ligų, senatvės, mirties ir pan. Baimę galima nugalėti tik mylint ir gyvenant su mylimu, o didysis mylintysis yra pats Dievas.

Kalbėdamas apie žmogaus socialinę esmę, J. Höffneris skiria visuomenę ir bendruomenę. Visuomenė, pasak jo, tai tam tikra žmonių, bendrai siekiančių tikslo, ilgalaikės sąjungos forma. Iš esmės bendruomenė yra visuomenės sinonimas. Daugelio bendruomenė laikoma pranašesne už visuomenę, nes bendruomenė išaukština emociingumą, jausmus, o visuomenė – tikslingumą.

Visuomenės gyvenimą tvarkantys įstatymai remiasi socialinio pobūdžio filosofiniais ir teologiniais būties principais, pavyzdžiui, solidarumo, visuotinės gerovės, subsidiarumo principais.

Visuotinės gerovės principui teikiama tam tikra pirmenybė, tačiau galutinis požiūris yra toks, kad asmenybiškumas yra didesnė vertybė. Visuotinės gerovės principą J. Höffneris aiškina pagal organizmo analogiją. Pasak jo, organizmas išlieka, nors atskiros ląstelės sunyksta ir kaskart atkuriamos iš naujo. Panašiai ir visuomenė išgyvena atskirų žmonių atėjimą ir išėjimą. Organizmo dalys, pavyzdžiui, lapai ir šaknys, nėra tarpusavyje nesusijusių atskirų daiktų visuma, jie skirti tarnauti visumai. Taip ir visuomenėje individai nėra izoliuoti. Jie sudaro dvasinę, dorovinę, struktūrinę vienovę ir skirti tarnauti visumai. Organizmai neleidžia savo dalims sunykti, jas maitina ir išlaiko. Be to, visuomenė negali savo narių išnaudoti. Ji turi jais rūpintis, nes nariai turi savo interesus apriboti visuotinės gerovės labui. Visuotinės gerovės negalima numatyti kaip atskirų žmonių gerovės sumos.

Įsimintinas J. Höffnerio mokymas apie teisės ir teisingumo įtaką socialinei žmogaus sričiai. Pasak jo, prigimtinė teisė yra svarbiausia teisė. Prigimtinė teisė glūdi ne konkrečioje istorinėje vieno arba kito žmogaus prigimtyje, bet paties žmogaus esmėje, t. y. kas visais laikais ir visose kultūrose žmogų apibrėžia kaip žmogų, kuris turi kūną ir dvasią, yra individualus ir socialus, taip pat Dievo kūrinys. Dievas sukūrė žmogų kaip asmenybę ir kartu jam suteikė prigimtinių teisių, kaip gyvybės, kūno neliečiamybės, sąžinės ir laisvės teisę. Prigimtinė teisė yra pripažįstama ir pozityviosios teisės, ir jos turi tam tikras sąsajas, pvz., pozityviosios teisėtvarkos būtinybė kyla iš prigimtinių teisės, kuri įstatymų leidėją įpareigoja kurti visuotinę gerovę skatinančius įstatymus, o piliečius – šių įstatymų laikytis. Pozityvūs įstatymai, kurie pažeidžia pagrindines prigimtines teises, yra negaliojantys. J. Höffneris išskiria tris prigimtines teisės bruožus: visuotinumą, nekintamumą ir pažinumą. Visuotinumas įpareigoja kiekvieną žmogų, kad be visuotinio prigimtinės teisės nebūtų prigimtinė teise. Nekintamumas pabrėžia prigimti-

nių teisių nekintamumą nepaisant laikmečių, įvairių kitų sąlygų, tuo tarpu pozityvus įstatymas priklauso nuo realių santykių ir gali susiklosčius tam tikroms sąlygoms kisti arba net būti panaikintas. Pagal pažinimą esminės prigimtinės teisės nuostatas žmogus pirmiausia įgyja šeimoje. Prigimtinės teisės principai nuo vaikystės yra realiai išgyvenami ir išmokstami šeimoje, kuri ir išreiškia pagrindinius teisės elementus.

Krikščioniškasis socialinis mokymas teisingumą laiko viena iš pagrindinių dorybių. Dorybės pamatas yra prigimtinė teisė, kuri teisingumui suteikia prasmę ir kryptingumą. J. Höffneris socialinį teisingumą sieja su socialine valia. Pasak jo, teisingumas ir meilė neneigia vienas kito, tik jų sąjunga laiduoja žmogiškosios visuomenės patvarumą ir plėtrą. Teisei būdinga tai, kad ji nepriklauso nuo jausmo ir polinkio. Teisingumas gali pašalinti tik socialinių konfliktų priežastis, tačiau jis negali sujungti širdžių. Pasak Pijaus XI, „darbininkui nereikia kaip išmaldos to, kas jam priklauso pagal teisingumą“. Žmogus socialinę meilę gali išreikšti padedamas Dievo ir artimo meilės jėgos. Socialinė meilė yra bendruomenės formavimas, ji stengiasi įvairių luomų, profesijų grupių ir klasių tarpusavio konfliktus įveikti sutarimu.

Įdomiai J. Höffneris vertina darbą, kurį apibrėžia kaip sąmoningą, rimtą, objektyvią, dvasiniais arba fiziniais sugebėjimais pagrįstą žmogaus veiklą tikslingai įgyvendinant vertybes, kurios padeda kurti Dievo skirtą paties žmogaus prasminę pilnatvę. Gyvūnų elgesys yra instinktyvus, o darbas, kaip sąmoningas, aktyvus, yra žmogaus privilegija. Veikla, vadinama profesija, daugiau arba mažiau užpildo žmogaus gyvenimą ir išreiškia jo gyvenimo tikslą arba nuostatą. Ji teikia lėšų pragyvenimui. J. Höffneris išskiria septyneriopą darbo ir profesijos esmę:

1. Darbas kaip būtinybė. Be darbo neįmanoma išlikti, išsaugoti savo rūšį, išplėtoti kultūrinį gyvenimą.
2. Darbas kaip žmogaus saviraiškos kelias. Darbe žmogus atsiskleidžia per save. Dievas yra gyvenimo pilnatvė, begalinis aktyvumas. Žmogui, kaip Dievo atvaizdui, taip pat skirta dirbti. Tingumą turint sugebėjimų, bjaurėjimasi bet kokia veikla Tomas Akvinietis priskiria septynioms pagrindinėms nuodėmėms.
3. Darbas kaip pasaulio formavimas ir valdymas. Dievas žmogų apdovanojo ne tik įvairiais sugebėjimais dirbti, bet paliko jam erdvės veikti ir kosmose.
4. Darbas ir profesija kaip tarnavimas. Krikščioniškuoju požiūriu darbas yra tarnavimas ir vienas kitam. Jis yra tarnavimas artimui, šeimai ir tautai, todėl yra taurus.
5. Darbas kaip bausmė. Visoms tautoms ir visais laikais buvo žinomas sunkus darbas, jį patiria protinį ir fizinį darbą dirbantys darbininkai, darbdaviai ir samdiniai.
6. Darbas kaip atgaila. Krikščioniškoji teorija nepateikia darbo kaip bausmės. Jis tapo nelaimė tada, kai prievartinis vergijos ir koncentracijos stovyklų darbas išniekino ir pavergė žmones. Tai sukėlė ne Dievas, o patys žmonės. Sunkus darbas yra ne nelaimė, o atgaila.
7. Darbas kaip Dievo šlovinimas ir rengimasis būsimai Dievo vaikų laisvei. Darbas yra Dievo užduotis ir dalyvavimas jo kūrimo procese. Kurdamas žmogus girdi kartu su juo kenčiančias kūrinijos dejonas, tačiau taip pat žino – kūrinija bus išvaduota iš pragaišties vergovės.

Josephas Höffneris pagrindžia darbo bei laisvalaikio santykį. Industrializacija aprūpino žmones gausybe gėrybių ir garantavo puikų aptarnavimą, tačiau gerokai sutrumpino ir darbo laiką. Sutrumpėjo kasdienis ir savaitinis darbo laikas, kartu ir žmogaus darbingumo amžius. Dabar susiduriama su dilema – daugiau laisvalaikio ar daugiau vartojimo prekių. Daugelis nori ir viena, ir kita. Kai kuriems perdėtas vartojimo prekių siekimas atstoja laisvalaikį, todėl tapo įprasta dirbti net sekmadieniais. Kiti savo gyvenimo prasmę suvokia kaip nuolat ilgėjantį pramogų kupiną laisvalaikį, tačiau kartu apgailėstauja, kad malonumų mugė ilgainiui teikia ne džiaugsmą, o pasibjaurėjimą. Viskas virsta viena galutine tiesa – darbas yra ne toks nuobodus kaip pramoga.

Josephas Höffneris išskiria laisvalaikį siauresne ir plačiąja prasme. Laisvalaikis siauresne prasme – tai laisvė nuo darbo. Žmogui reikia pertraukos, darbo dienos pabaigos, sekmadienio, atostogų. Plačiąja prasme laisvalaikis turi suteikti žmogui energijos, praturtinti jį patį. J. Höffneris laisvalaikio prasmę vertina keturiais aspektais:

- 1) Laisvalaikis turi padovanoti žmogui laiko praturtinti savo vidinį gyvenimą (laisvalaikis gali padėti žmogui atrasti save, pvz., svarstant pasaulėžiūros klausimus, domintis poezija, menu, muzika ir pan.);
- 2) Žmogus laisvą laiką turi panaudoti aplinkos išgyvenimui. Daugelio žmonių ryšys su gamta yra tuščias, lėkštas ir paviršutiniškas. Gamtos paslaptys daugeliui nežinomos.
- 3) Laisvalaikio valandas žmogus turi skirti artimiesiems, pirmiausia – šeimai. Laisvalaikis, kiek galima, turi būti leidžiamas su šeima. Be abejo, žmogus savo laisvalaikį prasmingai gali praleisti ne tik su šeima, bet ir su giminėmis, kaimynais ir bendraminčiais.

- 4) Laisvalaikis – tai ir gilus asmenybės religinis tobulėjimas bei tikra dvasinė kultūra. Gražiausias laisvalaikis – kai žmonės šlovina Dievą. Sekmadienio poilsis po darbo savaitės pakylėja kasdienybę Dievo link.

Iš šių teiginių aiškėja, kad savaitės ritmui išlaikyti reikia tam tikros dienos visai visuomenei kaip nedarbo dienos. Tik sekmadieniais galima kartu garbinti Dievą per iškilmingas pamaldas ir skelbti Dievo žodį bendruomenei. Bendras laisvas sekmadienis būtinas ir šeimai, kad žmonės galėtų palaikyti santykius su giminėmis ir draugais, taip pat dalyvauti kultūriniame tautos gyvenime.

Įdomus yra J. Höffnerio mokymas apie nuosavybę. Šis mokymas teigia, kad ekonomikos struktūros pamatas yra privati nuosavybė. Be to, jis išvardija penkias privačios nuosavybės pranašumo priežastis. Pirmiausia privati nuosavybė reikalinga normaliai savęs meilei patenkinti. Ji laiduoja žmogui nepriklausomybę, laisvę disponuoti ir savarankiškumą, todėl glaudžiai susijusi su asmens orumu ir žmogaus teisėmis. Antra, privati nuosavybė padeda aiškiai įvardyti ir atskirti kompetencijos ir atsakomybės ribas ekonomikos srityje. Trečia, privati nuosavybė sukuria žmogaus saugumo ir rūpinimosi poreikį, o tai svarbu pirmiausia šeimai. Ketvirta, privačiai nuosavybei būdingi gyvi ekonominiai mainai. Krikščioniškoji tradicija visą laiką pabrėžė, kad Dievo apvaizda turtus ir gamtos gėrybes tarp tautų paskirstė nevienodai, kad per prekių mainus skirtingų šalių ir rasių žmonės vieni kitus apjuostų meilės juosta. Penkta, privati nuosavybė suteikia žmogui galimybę daryti gera ir nesavanaudiškai padėti kitiems.

Pagal krikščioniškąją sampratą nuosavybė yra dvilypė, t. y. ji turi socialinę ir individualią funkcijas. Socialinė funkcija išreiškia socialinį santykį su nuosavybe. Asmeninė vartojimo gėrybių funkcija yra kasdieninių poreikių tenkinimas, asmeninė ilgalaikių gėrybių funkcija – asmeninės iniciatyvos didinimas ir rūpinimasis žmogaus ateitimi, o socialinė funkcija reikalauja, kad visų žmonių, kad ir kokiam sluoksniui jie priklauso, pragyvenimas būtų žmogiškas ir kad jie turėtų galimybę įgyti ir ilgalaikių gėrybių. Tarnaudama šiam tikslui, valstybė gali ne tik reguliuoti nuosavybės naudojimą, bet ir tiksliau nustatyti nuosavybės teisę.

Kartais kritiškai vertindamas socialinės saugos sistemą, krikščioniškasis socialinis mokymas remiasi šiais principais:

- individo teisė ir pareiga – būti atsakingam, aprūpinti pragyvenimą sau ir artimiesiems;
- šeima yra artimiausia bendrija, turinti žmogui teikti socialinę saugą;
- labai svarbi socialiniam aprūpinimui yra kooperacinė savitarpio pagalba;
- pramoninės visuomenės santykiai lemia tai, kad socialinės saugos negali garantuoti tik individas, šeima ar kooperatyvas – reikalinga visos visuomenės institucijų pagalba.

Taigi krikščioniškasis socialinis mokymas pagal Josephą Höffnerį ne prieštarauja socialinės saugos teisės principams, o jį papildo iš esmės remdamasis artimo ir Dievo meilės principais. Pagrindinis *motto* šiame mokyme yra Kristaus žodžiai, užrašyti Šv. Rašte: „Buvau išalkęs, ir jūs mane pavaldydinate, buvau ištroškęs, ir mane pagirdėte, buvau keleivis, ir mane priglaudėte, buvau nuogas – mane apdengėte, ligonis – mane aplankėte, kalinys – atėjote pas mane“. Ir priduria: „Kiek kartų tai padarėte vienam iš šitų mažiausiųjų mano brolių, man padarėte“ (Mt 25, 35–40).

2. Krikščioniškoji socialinė sauga pagal A. Maceiną

„Socialinė problema yra naujas dalykas. Socialinei problemai atsirasti reikia kažko daugiau negu tik skurdas. Ekonominis skurdas yra tik sąlyga jai iškilti ir pasirodyti. Bet ne jis sudaro jos esmę. Šių dienų žmogus trokšta žymiai daugiau nei žmoniško pragyvenimo. Socialinė problema nėra tiktai kova už savo asmens ir už savo šeimos ekonominę gerovę. Šioje kovoje yra aktyvūs ir vadovauja kaip tik tie, kurie yra bent minimaliai aprūpinti ir kuriems pragyvenimo klausimas yra antraeilis. Be abejo, reikia pripažinti, kad mūsų dienomis jau yra per daug žmonių, kurie neturi net reikalingiausių savo pragyvenimui dalykų. Jie gyvena tokiame skurde, kuris daro gėdą mūsų vadinamajai „aukštai“ civilizacijai. Bet ne šitie žmonės ir ne materialinis jų aprūpinimas yra socialinės problemos esmė. Jeigu socialinė problema išsispirstų tiktai ekonominio minimumo parūpinimu tiems, kurie jo neturi, tuomet reiktų tik labiau suorganizuoti karitatyvinių darbų tinklą, tik dar truputį suminkštinti turtingųjų širdis, ir pasauliui gresianti katastrofa praeitų savaime“ (Maceina, 1991).

Tai mintys iš Antano Maceinos 1936 metais skaitytos paskaitos, kuri susilaukė labai prieštaringo vertinimo, bet ši tema yra tokia pat aktuali ir praėjus 70 metų. Kaip rašė pats autorius, palankiausiai jo paskaitą įvertino kairioji Vilniaus krašto spauda, o neigiamai vertino Amerikos Kunigų Vienybės organas „Forum“. Kodėl A. Maceina susilaukė prieštaringo vertinimo, tikriausiai galėtų atsakyti jo požiūris į pačią problemą. Jis sako:

„Kai kas mano, kad gailėstingumą pažadinus ir dabar socialinę problemą būtų galima išspręsti. Uolus susirūpinimas karitatyviniais darbais, šitų darbų organizavimas rodo, kad daugelis socialinę pro-

blemą supranta tik kaip ekonominį skurdą, kurį galima pašalinti karitatyviniu veikimu ir materialinėmis gėrybėmis. Daugelis nori eiti senųjų amžių pėdomis ir savo darbais pratęsti senus karitatyvinius žygius. Visa tai yra labai gera ir reikalinga. Bet šitos pastangos socialinės problemos neišspręs. Socialinis mūsų dienų gyvenimas eina pro karitatyvinio veikimo šalį. Socialinės problemos šaknys siekia daug giliau negu tik ekonominis skurdas. Ekonominis skurdas yra tik žaizda, kurią padarė neregimos bacilos“ (Maceina, 1992).

Toliau A. Maceina sako, kad socialinė problema pirmiausia yra žmogaus problema. Taip, daug kas skursta ir alksta, tačiau ekonominiai trūkumai pirmiausia palietė žmogų kaip asmenį, jie žmogų paniekino ir pažemino. Žmogus gali gyventi ir dideliame neturte, bet kol jis jaučia žmogiškąją savo vertę, kol neturtas nesikėsina į žmogiškąjį kilnumą, tol jis yra tik atsitiktinis dalykas, kuris gyvenimo problemos nesudaro. Griežtųjų vienuolių neturtas nėra problema ne tik dėl to, kad šie žmonės jį prisiėmė laisva valia, bet ir dėl to, kad šitas neturtas dar labiau pakelia žmogaus vertę. Kai žmogus skursta tik kūnu, jis nedaug apie tai galvoja ir nedaug sielojasi. Jis tada pajunta tik šios tikrovės netobulumą. Bet žmogus gali skursti ir savo dvasia. Ne dėl savo negabumų, bet dėl to, kad jis yra ekonomiškai neturtingas. Dėl ekonominių trūkumų jam gali būti uždarytos aukštesnio gyvenimo sritys. Jis gali likti neišsilavinęs, gali būti išstumtas iš tikrųjų vertybių pasaulio, gali neturėti lygių teisių su kitais, gali būti paniekintas ir pažemintas, todėl socialinė problema turi dvi puses: ekonominę, materialinę, ir dvasinę, moralinę (Maceina, 1992).

Tai, kad A. Maceinai labai svarbi moralinė socialinės problemos pusė, nekyla abejonių, ir, matyt, tam didelės įtakos turėjo amžiaus pradžios revoliucijos ir karo sužalotos ir nuskurdintos Europos vargingųjų padėtis.

„Jeigu šiandien mes ir duodame išmaldos, tai toji dvasia, kuri šitą išmaldą lydi, vargšo ne tik nepaguodžia, bet kelia jame pyktį, nes gautame duonos kąsnyje jis jaučia įdiegtą aversiją ir paniekinimą. Mūsų išmalda dažnai yra tik noras kuo greičiau prašančiuoju nusikratyti. Turtingumas vis labiau virsta inteligentiškumo ženklu, o suplyšę ar darbo sutepti drabužiai yra niekinami ir vengiami. Paslėpta panieka ir išvidinė aversija matyti kiekviename turtingųjų santykiuose su neturtingaisiais. Duonos kąsnis, paduotas atbula ranka, gali pasotinti kūną. Bet jis uždega dvasią ir ją pripildo keršto jausmu. Už grynai ekonominę išmaldą nėra dėkojama: už ją yra žudoma. Atbuloje rankoje glūdi mūsų dienų revoliucijos žiaurumų paslaptis“, – sako A. Maceina (Maceina, 1990).

A. Maceinos nuomone, socialinė problema gali būti išspręsta tik nuolatine evoliucija ir reikalingomis reformomis pirmiausia žmogaus dvasios viduje, o paskui ir išorėje – valstybinėje santvarkoje. Jis sako, kad būtent krikščioniškoji etika ir krikščioniškoji ekonomika yra pašauktos dalyvauti šioje evoliucijoje ir parengti reikalingas reformas. Krikščioniškoji etika turi atnaujinti ir išplėtoti pažiūras į žmogų, o krikščioniškoji ekonomika turi pakeisti žmonių nusistatymą turto atžvilgiu. Šiems uždaviniams įgyvendinti labai svarbi yra moralinė atmosfera, kuri pirmiausia turi pabrėžti žmogiškumą. A. Maceina teigia, kad krikščionybės uždavinys yra ne nustatyti socialinės kovos techniką ir metodus, o sukurti dvasinę ir moralinę atmosferą tiems, kurie pasiryžę pakeisti socialinę neteisybę. Čia susiduriame su socialinio teisingumo sąvoka, kuri atitinka J. Höffnerio mokymą.

J. Höffneris ir A. Maceina kalbėdami apie socialinį teisingumą yra vienodai nusistatę žmogaus, jo moralės atžvilgiu, t. y. teisingumo ir meilės sąjungos, kuria remiasi krikščioniškosios visuomenės socialiniai principai. Socialinės meilės sąvoka vartojama tada, kai kalbama apie socialinį teisingumą. Socialinis teisingumas, pasak A. Maceinos, persmelkia valstybines ir visuomenines institucijas, o socialinė meilė turi būti šios tvarkos siela. Socialinė meilė yra bendruomenės kūrimas, visuotinės gerovės troškimas ir atsidavimas ir visuomeniniuose dariniuose bei struktūrose glūdinčioms vertybėms, ir pripažinimas bei teigimas individui ir grupėms priklausančios gerovės. Socialinė meilė pasiruošusi su atsidavimu tarnauti visuotinei gerovei ir kiekvienam žmogui linki įsitvirtinti visuomenėje. Socialinė meilė stengiasi konfliktus įveikti susitarimu. Ji mato ir ieško to, kas vienija ir yra visuotina. Ji pašalina teisingumo reikalavimo šaltumą ir griežtumą.

A. Maceina siūlė imtis darbo ir kuo greičiau „nupūsti dulkes nuo socialinės katalikų pasaulėžiūros“, praktiškai pradėti vykdyti katalikiškus socialinius principus, per socialinį katalikų fondą užtikrinti konkrečią paramą vargstantiems. Jis rekomendavo:

1. Socialiniam fondui atiduoti antrąjį atlyginimą, jei asmuo dirba dviejuose darbuose ir gauna du atlyginimus;
2. Atiduoti nevertojamas brangenybes – ir asmenines, ir bažnytines;
3. Atiduoti 1 procentą nuo gaunamų pajamų, kad fondas turėtų nuolatinių pajamų;
4. Atiduoti bent pusę pajamų, gaunamų ne iš darbo (nuoma, procentai ir t. t.);
5. Atiduoti bent 10 procentų iš absoliutaus pertekliaus, o ateityje ir visą perteklių, nes pagal krikščionišką moralę tai yra „svetimas turtas – vargšų turtas“ (Maceina, 1992).

Parama varguoliams tuo neturi apsiriboti, ir kiekvienas savo srities specialistas, įmonė ar įstaiga turėtų prisidėti prie socialinės rūpybos. Pasak A. Maceinos:

- 1) katalikiškos knygų leidyklos turėtų duoti bent 5 procentus egzempliorių nuo išleistų vadovėlių, kad neturtingi mokiniai galėtų jais pasinaudoti;
- 2) gydytojai katalikai turėtų skirti bent vieną dieną savaitėje veltui apžiūrėti neturtingus ligonius;
- 3) katalikai vaistininkai turėtų atiduoti bent savikaina vaistus tiems, kurie turi nemokamo gydymo receptus;
- 4) katalikai advokatai turėtų skirti bent vieną dieną savaitėje neturtingiems žmonėms konsultuoti ir jų bylas teisme ginti nemokamai;
- 5) kinas ir teatras turėtų surengti bent po vieną spektaklį per mėnesį neturtingiesiems ir jų vaikams;
- 6) katalikų dirbtuvės ir fabrikai turėtų duoti bent 5 procentus savo produkcijos neturtingiesiems per socialinį fondą arba karitatyvines organizacijas;
- 7) katalikai prekybininkai turėtų skirti bent 5 procentus nuo gryno pelno neturtingųjų reikalams (Maceina, 1992).

Baigdami A. Maceinos apžvalgą krikščioniškojo socialinio teisingumo klausimu, galime apibendrinti, kad žymus lietuvių filosofas krikščioniško socialinio kaip ir apskritai teisingumo neįsivaizdavo be žmonių geros valios ir meilės. Dvasinis nusiteikimas užuojautai, norui padėti verčia kreipti dėmesį į tą, kuris yra vienokiu arba kitokiu būdu nuskriaustas, yra A. Maceinos krikščioniškojo socialinio teisingumo principas. Šiuo principu paremta visa A. Maceinos socialinė filosofija.

Krikščioniškasis socialinis mokymas įsivaizduoja tvarką, pagrįstą tiesa, sukurtą pagal teisingumo nurodymus, kupiną gyvos meilės ir galiausiai įsikūnijančią laisvėje. Individų ir tautų santykius turi lemti ne baimė, bet meilė: meilė pirmiausia skatina žmones nuoširdžiam ir įvairiam bendram darbui, kuris teikia daug materialinių ir dvasinių gėrybių (Hoffner, 1996).

Išvados

1. Pagal krikščioniškąjį mokymą ekonomikos sistemoje svarbiausia ne kapitalas, o žmogus ir tai, kad visi žmonės privalo dalyvauti kuriant gėrybes. Tai įtvirtinta Vatikano II Susirinkimo nutarimuose.

2. Teigiama, kad teisingumas yra viena iš pagrindinių žmogaus dorybių, ir ši dorybė suteikia teisingumui prasmę ir kryptingumą.

3. Krikščioniškasis socialinis mokymas ne tik išaukština darbą, kaip būtinybę, bet iškelia ir protingo bei dvasingo poilsio būtinumą.

4. Pagal krikščioniškąjį socialinį mokymą žmonių tarpusavio santykiai turi būti grindžiami ne baime ar prievarta, o meile, paremta dešimtimi Dievo įsakymų. Tik tada būtų išspręstos žmonijos socialinės problemos, kurias nesėkmingai bandoma spręsti 53 milijonais įsakymų, nurodymų.

5. Galima teigti, kad A. Maceinos mintys, išsakytos dar 1936 m., buvo toliaregiškos. Jis teigė, kad pertvarką socialiniu požiūriu žmogus turėtų pradėti savo viduje ir tik tada diegti valstybinėje santvarkoje. Šio teiginio teisingumą patvirtino pastarųjų dešimtmečių nelengva daugumos Lietuvos gyventojų patirtis socialinės saugos srityje.

LITERATŪRA

1. **Hoffner J.** Krikščioniškasis socialinis mokymas. – Vilnius: Aidai, 1996.
2. **Maceina A.** Raštai. – Vilnius: Mintis, 1991. T. 1.
3. **Maceina A.** Raštai. – Vilnius: Mintis, 1992. T. 2.
4. **Maceina A.** Raštai. – Vilnius: Mintis, 1992. T. 5.
5. **Maceina A.** Religijos filosofija. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1990.
6. **Naujasis Testamentas.** – Kaunas – Vilnius, 1988.
7. **Vatikano II** Susirinkimo nutarimai. – Vilnius: Aidai, 2001.

CHRISTIAN SOCIAL SECURITY

Prof. Dr. Juozas Tartilas

Mykolas Romeris University

Summary

Christian social security is a wide theme based on human morality which has got lots of evaluations and interpretations. The initial source for analysing this issue is the Holy Scripture, the rest of it is solely the interpretations and comments of different researchers. The latter are also of great importance as they testify the practical application of both Christ's teaching and Christian morality in human life.

Many philosophers, theologians, social workers and politicians at all times have based their Christian positions and comments on Holy Scripture, that is why the Christian social approach is so complicated to reveal.

The present article refers to the thesis "Christian Social Teaching" by Joseph Höffner and the attitude of Antanas Maceina to the social problems of mankind and their solution in the Christian manner.

The article goes through the basic principles of social teaching, the evaluation of work for society and the enhancement of individual human relations with society. The reasoning of Antanas Maceina states the view of solving the problems of the mankind due to the evolutions and reforms starting inside the human sole and afterwards implementing into the state political system.

Keywords: social teaching, autonomy, commonweal, social problem.